

Streszczenie

James Scott nazwał ogromny region obejmujący południowe Chiny i Azję Południowo-wschodnią „Zomnią” (*The Art of Not Being Governed*, 2009). Widział on w tym regionie emanację specyficznego procesu historycznego, w którym ekspansja i zaborczość rolniczych imperiów przyczyniła się do zepchnięcia opornych populacji na nieurodzajne wyżyny, tym samym przyczyniając się do ogromnego zróżnicowania etnicznego charakterystycznego dla tej części Azji. Z perspektywy XXI wieku powstanie licznych podziałów etnicznych, zarówno tych określanych jako większości jak i tych zwanych mniejszościami, a także powstanie państw, które ci ludzie zamieszkują jawi się jako proces historycznie znacznie bliższy w czasie. Był on wynikiem ekspansji imperiów Wielkiej Brytanii, Francji i Chin, jak również produktem wysiłków państwowotwórczych Królestwa Syjamu. Te działania, w różnym stopniu ze sobą powiązane, doprowadziły w drugiej połowie XIX wieku do przekształcenia regionu i przerysowania jego granic. Bardzo szybko, jednak, ten nowy układ sił został całkowicie podkopany i rozerwany w wyniku upadku imperiów kolonialnych, działań komunistycznych rewolucjonistów i politycznej, gospodarczej oraz militarnej ekspansji Stanów Zjednoczonych. „Zomnia” nie jest zatem jakąś daną – odwieczną cechą regionu kształtowaną przez milenia i systemowo stabilną. Jest ona raczej procesem podlegającym ciągłym, często brutalnym przemianom; procesem, który odnosi się nie tylko do chłopów z nizin i plemiennych górali z wyżyn; angażował on i cały czas angażuje polityczne i gospodarcze siły z całego świata.

Głównym celem mojego projektu badawczego jest analiza najbardziej współczesnej z tych wielkich przekształceń regionu, która nastąpiła na przełomie lata 40. i 50. XX w. W moich badaniach mam zamiar podjąć ten temat z perspektywy globalnej, wychodząc poza ograniczenia historiografii narodowej. Moim celem jest połączenie historii Chińskiej Republiki Ludowej i (bardziej ogólnie) chińskiej rewolucji z procesem dekolonizacji i z ruchami państwowotwórczymi w Azji pld.-wsch. Mam zamiar także podważyć dwa zasadnicze dyskursy kształtujące rzeczywistość wczesno zimnowojennej Azji (jak i jej późniejszą historiografię). Pierwszym z nich jest przekonanie o nieuchronności chińskiej komunistycznej ekspansji w regionie, którą zahamował wyłącznie zdecydowany opór USA, Wlk. Brytanii, Francji i Tajlandii. Drugim jest przekonanie o samoograniczającym się charakterze chińskiej rewolucji, która miała być wyłącznie chińską sprawą narodową. Oba dyskursy, użyteczne jako narzędzia polityki propagandy w zimnowojennych bojach wstrząsających regionem, były oparte na półprawdach i dezinformacji i nie znajdują potwierdzenia w źródłach.

W rzeczywistości, unikalną cechą Azji pld.-wsch. przełomu lata 40. i 50. XX w. był globalny charakter przemian w niej następujących. Powstanie państw, ich kształt terytorialny, ich systemy polityczne, ich porządek społeczny, kategoryzacja ich podziałów etnicznych zostały ukształtowane w globalnym procesie i często przez odległe siły polityczne działające wedle ideologicznych i (pseudo)naukowych przesłanek mających ograniczone zakotwiczenie w tym regionie. Przedstawienia narodowych przeszłości, które dominują dyskurs o historii w tym regionie, w większości wymazują z pamięci globalne interakcje leżące u podstaw XX-wiecznych państw Azji pld.-wsch. Analiza wydarzeń i działań sił, które były zaangażowane w kształtowanie tego regionu szybko jednak zadaje kłam narodowym historiom. To właśnie kryzys światowego systemu kolonialnego (w Azji śmiertelnie zranionego przez Japońską ekspansję i okupację) umożliwił zaistnienie nowym siłom w regionie. Christopher Gosha w swojej ostatniej pracy (*The Road to Dien Bien Phu*, 2022) zademonstrował jak interakcja między globalnymi i lokalnymi siłami ukształtowała Demokratyczną Republikę Wietnamu. Większość Azji pld.-wsch., nie wspominając o tzw. południowo-zachodnich Chinach nie była objęta tak szeroko pojętą analizą. Przyjmując globalną perspektywę, w moim projekcie chciałbym odpowiedzieć na poniższe pytania: jakie siły i jakie procesy kształtowały ten szeroki region po drugiej wojnie światowej? Co zdeterminowało o ograniczeniu politycznych wpływów chińskich komunistów w Azji pld.-wsch.? Dlaczego Tybet był ostatnim podbojem ChRL? Dlaczego zapał rewolucyjny chińskich wspólnot w Azji pld.-wsch. (tzw. Zamorskich Chińczyków) zgasł na początku lat 50-tych? Dlaczego zachodnie potęgi (USA, Wlk. Brytania, Francja) i tajska dyktatura wojskowa były przekonane, że ChRL planuje wojskową ekspansję w Azji pld.-wsch. Jak polityczne konflikty przełomu lat 40. i 50. XX w. wpłynęły na definiowanie mniejszości etnicznych, życie tych mniejszości i powstawanie narodów Azji pld.-wsch.? Jaki był wpływ tych konfliktów na społeczności chińskie w regionie i ich kolektywną pamięć?